

XII. Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencia,
Kolozsvár, 2009. május 15-17

Kinek higgyek?

Esettanulmány a középkori források szavahihetőségéről Hunyadi János
életútjával példázva

Témavezető:

Dr. Lupescuné Makó Mária tanársegéd,
Babeş-Bolyai Tudományegyetem,
Középkortörténeti és Historiográfiai Tanszék

Szerző:

Incze János
Babeş-Bolyai Tudományegyetem
Történelem szak, III. év

Tartalom

1. Bevezető	2
2. Hunyadi párti források:	
2.1 Antonio Bonfini: A magyar történelem tizedei	4
2.2 Thuróczy János: Chronica Hungarorum	7
2.3 Petrus Ransanus: A magyarok történetének rövid foglalata	9
2.4 Andreas Pannonius: Könyvecske az erényekről	12
2.5 Királyi oklevél Hunyadi János örökös beszercei gróffá kinevezéséről	14
3. Pártatlan források:	
3.1 Jehan de Wavrin: Anchiennes Croniques d’Engleterre	15
3.2 Andrea Palacio beszámolója a Várnai csatáról	17
3.3 Ducas: Török-bizánci történet (1341-1462).....	19
4. Hunyadi ellenes források:	
4.1 V. László királynak a Hunyadiak ellen hozott ítéletlevele	20
4. 2 Török források:	21
4.2.1 1486-iki Névtelen	22
4.2.2 Nesri.....	24
4.2.3 Turszun bég.....	25
4.2.4 Szeád-eddin.....	26
5. Utószó	28
6. Felhasznált szakirodalom	29
7. Mellékletek	31

1. Bevezető

Kinek higgyek? Sokszor merül fel ez a kérdés az emberben, ha valamiről több, sokszor egymásnak ellentmondó információt hall. Kinek higgyen, melyik állítást vélje igaz, vagy igazabbnak, mit tud tenni, hogy, kiderítse az igazságot, mert ugye az ember valahogy mindig azt keresi.

A középkor emberénél sem volt ez másképp, így a történetíróknál sem, csakhogy náluk megtörténhetett, hogy az igazság keresés és a valós dolgok megírása nem élvezett elsőbbséget, alárendelve így ezt a megbízójuk elvárásainak, vagy a kor történetírói szellemének. Ekképp nagyon változatos, sokszor szögesen egymásnak ellentmondó, egymást közléseit kizáró történetek születtek ugyanarról az eseményről vagy személyről. A dolgozat így arra hivatott, hogy ezt az érdekes jelenséget próbálja érzékeltetni, és nyomon követni, egy esettanulmány segítségével, amelyre példát Hunyadi János életútja és életútja körüli események szolgáltak. Félreértés ne essék, nem célom a középkori történetírók befekettítése, vagy valamivel vádolása, személy szerint ugyanis meg vagyok győződve az őik jóindulatukról, és becsülöm az őik fáradozásait, melyeknek eredményeként nem merültek feledésbe őseink élete és tettei. Az őik munkájuk eredményeként maradt fenn ily sok információ Hunyadi János életéről is, akinek élete egy kiemelkedő színfoltja a magyar történelemnek. Az ő életének a kutatása nemcsak a 20-21. századi történészeket foglalkoztatta, hanem már életében, és halála utáni néhány évtizedben is sokan megírták tetteit, élete történéseit.

E művekből szeretnék néhányat bemutatni, figyelembe véve a történetíró életét, megbízását, érdekeit, világnézetét, a forrásokat, amiket felhasznált munkájához, és nem utolsó sorban viszonyát Hunyadi Jánossal, vagy a Hunyadi-házzal.

A könnyebb áttekinthetőség végett, a forrásokat hármas csoportba sorolva közlöm, nem feledkezve meg arról, hogy a dolgozat végső célját a forrásokra való figyelemfelhívás képezi.

2. Hunyadi-párti források

Az itt ismertetett Hunyadi párti források a 15. században készültek, és a királyi oklevél kivételével leginkább a humanista történetírás szellemétől áthatva láttak napvilágot (Thuróczy krónikája is mutat humanista jegyeket). Ahhoz hogy megértsük miért írtak oly módon, ahogy írtak, figyelembe kell venni, hogy a korszak történetírásától elsősorban nem tudományos megállapítást vártak, hanem erkölcsi, ideológiai, és gyakorlati útmutatást.¹ Ugyanis a 13. századtól Firenzében és Velencében fokozatosan egy újfajta történetírás van születőben, amelyben egyre nagyobb teret kapnak a gazdasági élet, a termelés, a kereskedelem szempontjai, ahol az évkönyvekben már belemásolják az állami okiratok, szerződések szövegét. Idővel újfajta szellemi irányzat születik, amely a világgépet is nagymértékben érinti, fokozatosan átalakítva azt, az alkotó embert téve a centrumba, az eddig Isten által betöltött helyre.

A világgép változása kihatott a történetírásra is, így itt is az ember kerül a történelemszemlélet központjába, úgy gondolva, hogy ha némi korlátok között is, de lényegében az ember alakítja a történelmet. Az így kialakult humanista történetírás oly annyira kedveltté vált Európa nyugati felén, hogy a középkori történeti hagyományt feldolgozó műveket az olasz vándor humanisták átdolgozzák humanista szellemű munkákká. De nem csak Európa nyugati felében válik közkedveltté ez az újfajta történetírás, hanem Magyarországon is, leginkább Mátyás király reneszánsz udvarában.

Így születnek a magyar történelmet, az új irányzat szerint feldolgozó művek, amelyek Hunyadi János megítélésében sok közös jegyet mutatnak. Ezek közül a legtöbb információt vizsgálódásom tárgyáról Antonio Bonfini műve adja, épp ezért az ő munkájával kezdem a téma ismertetését.

¹ Bővebben a humanista történetírásról lásd Kulcsár Péter (szerk.): *Humanista történetírók*, Bp, 1977, Szépirodalmi Könyvkiadó.

2.1 Antonio Bonfini: A magyar történelem tizedei

Bonfini Antal² 1427 vagy 1434 decemberében született a közép itáliai Piceno tartományban Patrignonében, vagy Ascoliban.³ Korszerű humanista nevelésben részesült, majd fiatalemberként gazdag családok mellett nevelősködött. Kiváló szónoki tehetséggel rendelkezett, Recanatiban tanárként tevékenykedett.

Több vers, levél, szónoklat szerzője, mindezen érdemeiért hamar felkeltette a Nápolyi udvar érdeklődését. 1486-ban érkezik Magyarországra, hogy az elkészült műveit bemutassa az uralkodó párnak.⁴ Mátyás király nagy érdeklődéssel fogadta műveit, elolvasásuk után alkalmazza is Bonfinit Beatrix mellé felolvasónak. Sőt, megbízza Philostratos műveinek latinra fordításával, valamint Antonio Averulino építészeti traktátusának olaszról latinra való átültetésével.

Mivel a király és az uralkodó körök Thuróczy művét túl barbárnak ítélik, ezért a király megbízza 1488-ban Bonfinit, hogy írja meg a magyarok történetét, reneszánsz szellemben, humanista módon, méltó terjedelemben, és a király számára kívánatos felfogásban.⁵ Mátyás halálakor már el is készült az első 16 könyvvel, de a nagy király uralkodását még nem írta meg. Az újonnan megválasztott uralkodó, II. Ulászló megújítja megbízását, így az 1497-ben befejezett munkáját már az új uralkodónak címezi.

Munkája elsőrendű forrását Thuróczy műve képezte, de felhasználta az egyetemes középkori részhez Flavio Biondot, Enea Silvio Piccolomini gót és cseh történetét, Paulus Diaconus longobárd történetét, Nagy Károly életrajzát Einhard tolmácsolásában, Rogerius Sirmalmas énekét, emellett más 50 antik és modern szerzőt is hasznosít. A magyar történelmet az egyetemes történelem részeként tárgyalja.

Hunyadi Jánosról először Ulászló kapcsán szól, mint akinél „*birtok és katonai erő tekintetében nem volt az időben nála nagyobb hatalom.*” Ismerteti „*Corvinus János*” eredetét⁶

² Munkája megírása után Ulászlótól, magyar nemesi címet kap, ezért nem jogtalan neve magyarul írása.

³ Az apja elköltözött az egyik városból a másikba, de nem lehet tudni pontosan hogy családját vitte-e magával, így mindkét város a maga szülőföldének tekinti.

⁴ Többek között bemutatja a Symposion című művét (ami a szüzességről és a házasság tisztaságáról szól, leginkább Mátyás és Beatrix közötti beszélgetést tartalmazza), és a Corvinus család történetét (*Libellus de Corviniana domus origine*), sajnos az utóbbi elveszett.

⁵ A király ki is nevezte udvari történetírónak, amihez a zárai állami bevételeket is megkapja.

⁶ Kulcsár Péter szerint Mátyás a *Magyar történelem tizedeit* propagandisztikus célokra akarta felhasználni, törvénytelen fia hatalmi törekvéseinek igazolásához, és a császári trón elfoglalásához a Habsburgokkal szemben, ezért nagyon jól jött neki a Corvinus-i eredeztetés.

mondván, hogy egyáltalán nem származott alacsonyrendű családból, épp ellenkezőleg, azt állítja, hogy leszármazottja a római eredetű Corvinusoknak.⁷ Még tovább megy, azt állítja, hogy anyja görög származású, aki a bizánci császárokkal áll rokoni kapcsolatban, és atyja is „*sokra vitte az oláhok között.*”⁸ Eredete ismertetése után jellemzi is hősünket, egy vallásos, másokban tiszteletet ébresztő, jótékony, nagylelkű emberként, akit mindenki szeretett.

A felívelő pályájának kezdetét az erdélyi vajda cím betöltésében látja, amit „*derék cselekedeteiért*” sikerül megszereznie. Azzal hogy „*Corvinus*” Ulászló pártjára állt, az „*ellenfél erejét alaposan meggyengítette*”.⁹ A Bátaszéki ütközet¹⁰ sikerét Hunyadinak tulajdonítja, aki az Ulászlót támogató sereg jobb szárnyát vezetve, megverte a Garai László vezette seregrészt, ezzel végérvényesen eldöntve a csata kimenetelét.

Abban az időben, írja két „*derék hadvezér*” állt szemben egymással Magyarország déli végein, az egyik Corvinus János, a másik Izsák bég. A kettejük összecsapásából az előbbi kerül ki győztesen, mert ő úgy indult a csatába, hogy vagy győz, vagy meghal. Az ütközet forgatagában is kitűnik erényeivel a többi katona közül, sebesebben üldözi az ellenséget, egyszerre teljesíti a „*derék katona, és hadvezér kötelességét*”.

A következő dicsőségekben kevésbé sem mentes ütközet a Mezid bég vezette sereg ellen történik, aki nagyszámú csapataival, Havasalföldön keresztül támad „*alattomosan*” Erdélyre. Sikert csak a második ütközet hoz, amit Kemény Simon¹¹ önfeláldozó tetteivel sikerült kivívni. Ő ugyanis megvetve a veszélyt „*barátjáért szívesen vállalta a halált, hogy a saját vesztével megmentse az állam megszabadítóját.*”¹² Ha nem tette volna ezt, akkor Bonfini szerint nem csak Hunyadi élete ért volna véget, hanem a tartomány is pusztulásba süllyedt volna.

E csata eredményének, és legfőképp Corvinus érdemeinek tartja, hogy ismét engedelmességre térnek Moldva és Havasalföld fejedelmei „*Pannónia királyához*”.

Ugyancsak e nagyszerű győzelmek hatására, a pápa és a „*szentséges testület*”, akik a keresztény társadalomért „*erősen aggódtak*”, minden reményüket „*Corvinusba*” vetik, hogy ő lesz a

⁷ Hunyadi János eredetére vonatkozóan lásd: Teleki József: *Hunyadi János eredete*, Pest, 1851, Eisenfels és Emich Könyvnyomda, és Elekes Lajos: *Hunyadi*, Budapest, 1952, Akadémiai kiadó, 71-82. p.

⁸ Bonfini szerint Zsigmond császár Vajk hírneve miatt hozatja a családot Magyarországra.

⁹ Antonio Bonfini: *A magyar történelem tizedei*. Ford. Kulcsár Péter, Bp., 1995, Balassi Kiadó, 585. p.

¹⁰ A bátaszéki ütközetre 1441-ben került sor, az I. Ulászló és Erzsébet királynő párti seregek között. A királynő seregét Garai Miklós, a ifjú lengyel király seregét Hunyadi János és Újlaki Miklós vezette. A csata az utóbbiak győzelmével zárul, amiért megkapják mindketten az erdélyi vajda kinevezést.

¹¹ Kemény Simon, vagy Kamonyai Simon, Hunyadi János familiárisa volt, családja már 1441 előtt birtokadományt kap tőle, a Mezid bég elleni csatában cserél pánccelt a hadvezérrel, feláldozva ezzel az életét.

¹² Im. 59. p.

kereszténység leghathatósabb védelmezője. Virtusának híre egész Európát bejárta, és azt jóskolták, hogy tetteivel mindenkit felül fog múlni. Hősünk oly szerencsével harcolt a török ellen, hogy ezidőtájt a „*pogány ellenség*” senkitől nem félt jobban, mint tőle. Bonfini ismerteti Hunyadi és a törökhadvezérek csata előtti lelkesítő beszédeit.¹³ „*Corvinus*” hadi sikerei eredményeként indítják el a hosszú hadjáratot, aminek győzelmeit hősünk érdemeinek tulajdonítja. A hosszú hadjárat viszontagságait (élelemhiány, hideg) nehezen tűrő katonákat is csak „*Corvinus János*” lelkesítő beszédei tartják vissza a „*teljes szétzúllástól*”. A sorozatos győzelmei eredményeként II. Murád egyedül tőle tartott Európában, akárcsak a török katonák, akik már a pusztá nevével is menekülni kezdtek.

A várnai csatában is hősies erényeiről értesülhetünk, ahol mint a bajba jutott seregtestek felmentőjeként ismerhetünk rá, aki a csata vége fele visszavonul, hogy legyen „*aki az istenek engedelmével megtorolja majd ezt a vereséget és gyalázatot.*”¹⁴ A rigómezei csata utáni hősünk fogságba vetésének okát¹⁵ Brankovics irigységében és féltékenységében látta. A nándorfehérvári¹⁶ diadalnál Corvinus érdemei mellett kiemeli Kapisztrán Szent János jelentőségét is, habár kettejük viszonyáról megjegyzi, hogy a győzelem utáni, a pápának címzett leveleikben mindketten a dicsőséget maguknak tulajdonították, és „*egyik a másiktól említést sem tett*”.¹⁷ Corvinus halálhírére még a szultán is elszomorodott, mert az elszemvedett vereség gyalázatáért már nem lesz kinn bosszút állnia.

Bonfini krónikájában olvashatjuk a legrészletesebb, és talán az egyik legdicsőítőbb Hunyadi János portrét. Ő a krónikájában európai hírnevű törökverő hősként, a törökök rémeként, az ország békéjének megteremtőjeként, a haza és a kereszténység oltalmazójaként jeleníti meg hősünket, akit ha „*e szörnyű felfordulásban nélkülözni kellett volna, bizony rég befellegzett volna a pannonoknak, a noricusoknak, a germánoknak, de az egész keresztény világnak is.*”¹⁸ Mind az

¹³ Elekes Lajos a Hunyadi kutatás kiváló szakértője, megállapítja, hogy a humanistáknál megjelenő beszédeket általában nem szokás hitelesnek minősíteni, de a Bonfininél megjelenő Hunyadi beszédek kivételt képeznek, mert azok magvát a csatában résztvevő katonák elbeszélései adják.

¹⁴ *Im.*, 641. p.

¹⁵ Brankovics György szerb despota, a második rigómezei csata után veti két hónapi fogságba a csatából Magyarországra igyekvő Hunyadi, a magyar rendek nyomására, és csak feltételekkel engedi ki a fogságból. Bővebben lásd: Elekes Lajos: *Hunyadi*, Budapest, 1952, Akadémiai kiadó, 382-384. p.

¹⁶ A csatáról részletesebben lásd: Kubinyi András: A nándorfehérvári diadal, *História* 2007/1, fellelhető a www.historia.hu weboldalon.

¹⁷ *Uo.* 678. p.

¹⁸ *Uo.* 592. p.

alábbiakban látni fogjuk az imént felvázolt Hunyadi János portré nem nagyon tér el a többi Hunyadi párti krónikától, esetleg kisebb változások terén.

2.2 *Thuróczy János: Chronica Hungarorum*

A krónika szerzője jó módú magyar nemesi család leszármazottja volt, élete során jegyző, ítélmester, sőt királyi személynök helyetteseként is tevékenykedett. Neve mégis az utókor számára a *Chronica Hungarorum* című krónikája kapcsán maradt fenn. Az írásra saját bevallása szerint a magyarság korai történetéről kialakult viták készítetik, a készülő munkáját világi ember lévén, világias a szellemben írja.¹⁹

A krónikát 1475 körül kezdi írni, forrásként felhasználja a korábbi történeti munkákat, így a Zsigmond-kori regesztrumot, és okleveleket, felhasználja a magyar históriás énekeket, Lorenzo de Monacis humanista epikus költeményét, és sokat merít Vitéz János leveleskönyvéből is. Munkája tartalmazza II. Károly történetét, Küküllei János munkáját I. Lajos királyról, és függelékként hozzá van csatolva Rogerius mester Siralmas éneke is. A felhasznált forrásairól ő maga azt állítja, hogy: „... mindenben a régi történetírást követtem, és a szerzők megállapításain semmiben sem haladtam túl.”²⁰ A kutatók az 1386-1458 közötti évek eseményeit tekintik Thuróczy önálló munkájának. Ehhez, mint cancellista módjában állt számos egykorú iratot, oklevelet, feljegyzést tanulmányozni, a kutatásaihoz a szemtanúk beszámolóit és a szájhagyományt is felhasználta. A krónika először 1488-ban jelent meg Brünmben, Mátyás király kancellárjának, Filipec János nagyváradi püspök nyomdájában.²¹

„Élt ekkor az országban egy bátor vitéz, a havasalföldi nép nemes és dicső szülötte, egy harcias férfiú, Hunyadi János, aki fegyverforgatásra és hadi események irányítására termett...”²²
- így ismerteti az olvasóval hősünket, akit furcsa mód gyakran az általa betöltött tisztségek

¹⁹ A kutatás kimutatta, hogy krónikája humanista jegyeket mutat, elsősorban, mert a dolgok emberi oldaláról közelíti meg az eseményeket. Bővebben lásd a Kardos Tibor gondozásában megjelent Thuróczy János: *Magyar krónika*. Bp, 1957, Magyar Helikon.

²⁰ Thuróczy János: *A magyarok krónikája*. Budapest, 2001, Osiris. 11. p.

²¹ A krónika első kiadását Drágyi Tamásnak, a másodikat Mátyás királynak ajánlotta a szerző, ez utóbbi kétfajta kiadásban jelent meg, az egyik Mátyás országai számára készült, ahol az uralkodó, mint Ausztria hercege is jelenik meg, míg a másik kiadás a német olvasók számára készült, így ebből kimaradtak az ausztriai hódítás eseményei.

²² Im. 270. p.

alapján nevez, így több alkalommal találkozunk a vajda úr vagy a kormányzó úr megnevezéssel. Thuróczy is kiemeli hadvezéri képességeit a „vajda úrnak”, aki, mivel ismerte az ellenséget, kellőképp felkészült a csatára mindent gondosan elrendezve, így sok csatában tudott győzni a török felett.

Thuróczy is több esetben leginkább Hunyadi érdemének tartja a török fölötti sikeres csatákat. Hadvezéri kiválósága mellett a „kormányzó úr” hősiességéről és önfeláldozói készségéről is értesíti az olvasót, hisz hősünk „nem óvhatta magát, hogy másokat képes legyen óvni”²³ és „kész volt inkább meghalni, mintsem végignézze a védelmére bízott nép elpusztítását.”²⁴

Kiemeli ő is Kemény Simon hőstettének jelentőségét mondván, ha nem vállalja ezt az áldozatot, és a vajda úr elesik, akkor ezzel kockára tette volna a csata sikerét, hisz a vezér elestével mind elesnek, akiket vezetett. Hunyadi kormányzóságáról is elismerően szól, aki az ország valamennyi problémáját, mint az ő vállára rakott terhet – „igen nagy körültekintéssel intézte, és az országot az ellenséges betörésektől megvédelmezte.”²⁵ A krónikából képet kaphatunk a vajda úr és a nemesség viszonyáról is.

Míg a veszített rigómezei ütközet után a Szegeden összegyűlt nemesség örömmel fogadja Hunyadi, addig főleg kormányzósága idején jelentkeznek az irigység jelei – „mert minél kedvezőbb úton haladtak a kormányzó úr ügyei, annál inkább buzgott titkon az irigység a legtöbb főúrnban.”²⁶ Hunyadi János jóindulatát és emberségét hangsúlyozza ki azzal, hogy annak ellenére, hogy Brankovics őt fogságba vetette, ő mégis segít országát megvédeni a török ellen.²⁷ Kiváló hadvezéri tulajdonságaként említi meg a „kormányzó úr” azon tulajdonságát, ahogy ő katonáit lelkesíteni tudta – „sok ilyen és sok ehhez hasonló beszéddel meg a jelenlétével nem csekély bátorságot öntött beléjük a gróf úr.”²⁸ Hunyadi szerinte nem az öregkortől, hanem az állandó fegyverforgatásban és a „bajok elsimításában” halt meg.²⁹

²³ Uo. 279. p.

²⁴ Uo. 282. p.

²⁵ Uo. 293. p.

²⁶ Uo. 298. p.

²⁷ Itt meg kell jegyezni, hogy ez volt az ország érdeke is, minél távolabb tartani a törököt az ország határaitól, és az ütközeteket is az országon kívül vívni.

²⁸ Im. 308. p.

²⁹ Arról, hogy pestis végzet volna vele, egyedül Chalkokondyles ír, a magyar krónikások mit sem tudnak erről. Az egy külön kérdés, ha csakugyan elkapta a pestist, akkor hogy mentek közelébe a szerettei, rokonai mikor haldoklott.

Összességében mindenképp pozitívan, felmagasztalóan beszél Hunyadi Jánosról, akárcsak Bonfini, talán a legérdemlegesebb eltérést a két krónika között az képezi, hogy Thuróczy nál hiányzik a Corvinus eredetmonda,³⁰ és hősünket nem illeti a „szentséges férfi” megnevezéssel, mint Bonfini. Habár Thuróczy nem Mátyás vagy felesége megbízásából ír, mégis a kutatók a Hunyadi házhoz hű udvari hivatalnoki nemesség, és középnemesség hangját vélik felfedezni művében, így hősünk tényleges érdemei mellett ennek tudható be ez a dicsőítő Hunyadi portré.

2.3 Petrus Ransanus: A magyarok történetének rövid foglalata

Ransanus domonkos rendi szerzetes, feltehetően 1428 táján született Palermóban. Pápai kinevezéssel a szerzetesrend szicíliai tartományfőnökévé válik és a lucerai püspöki széket is sikerült megszereznie. 1488-ban Ferdinánd nápolyi király követeként érkezik Magyarországra, itt léte alatt írja meg a *Magyarok történetének rövid foglalata*t, mintegy kiegészítésként a világtörténeti munkájához.³¹

Műve megírásához Beatrix királynő megbízásából fog neki, és a királyné férjének ajánlja. Munkájának fő forrását Thuróczy krónikája képezi, amiről megállapítja, hogy nem olyan ékesszólóan íródott, ahogy azt „... a magasztos és méltó téma megkívánná.”³² Ezért a *Chronica Hungarorum*ot átdolgozza néhol kiegészítve, máshol pedig az általa kevésbé fontos részeket mellőzve. Emellett munkájához saját bevallása szerint felhasználta: Szent Máté Evangélista, Szent Jeromos, Szent Ágoston, Eusebius Caesariensis, Herodotosz, Arisztotelész, Sztrabón, Pilnius, Solinus, Pompeius Mela munkáit, de ugyanakkor informálódik Szent Márton és Szent Leó pápa életrajzából, a római császárok történetéből, stb. és kancelláriai iratokat is feldolgozott.

³⁰ Kidalgozására csak később kerül sor, a kutatók véleménye szerint Petrus Ransanus által.

³¹ *Annales omnium temporum* (Minden idők évkönyvei) címet viseli monumentális világtörténeti munkája, ami 60 könyvből áll, 61. könyvként csatolta a magyarok történetének rövid foglalata. Magyarországra érkeztek már jelentős történetírói múltat tudhatott maga mögött.

³² Petrus Ransanus: *A magyarok történetének rövid foglalata*. Budapest, 1999, Osiris, 10. p. Thuróczy krónikája azért nem felelt meg az uralkodó párnak, mert egy olyan műalkotásra vágytak, amelynek szellemét az akkori művelt Európa méltányolni tudja, így alkalmas lenne az európai szintű terjesztéshez. Kristó Gyula ellenben úgy véli, hogy Mátyásnak azért nem nyerte el tetszését Thuróczy krónikája, mert saját koráról eléggé szófukarúan ír. Bővebben lásd: Kristó Gyula: *Magyar historiográfia I.* Budapest, 2002, Osiris.

A kozmográfiai bevezetővel ellátott *Magyarok történetének rövid foglalatát* 1489-1490 között írja meg, és amint címe is utal rá, nem a részletes magyar történelmet kívánta megírni a krónikás.

A Hunyadi Jánosról szóló adatok ugyanazon a hangnemben, és ugyanolyan elismerően íródtak, mint Bonfini és Thuróczyánál, a róla szóló információk is nagymértékben megegyeznek. Ő is akárcsak a másik két krónikás, „*Corvin János*” érdemeinek tartja, hogy a török nem tudott Magyarország szomszédjaira törni, hisz ha ő nem lett volna, akkor „... *már elveszett volna Magyarország és valamennyi hozzá közeli és vele határ ország*”,³³ és megállapítja, hogy tetteiért a szomszédos keresztény népek örök hálával taroznak neki.

Hősünk kormányzóságáról is elismerően szól, akit kiváló tettei és erényei miatt választanak meg erre a funkcióra. Ezt a kinevezést úgy tudja, hogy a nép hihetetlen boldogsággal fogadta, mert „*oly nagyra értékelte a férfi erényeit valamennyi magyar*.”³⁴ Jogosnak és szükségszerűnek tartja a Frigyes³⁵ osztrák herceg tartományai elleni Hunyadi vezette pusztító hadjáratot, amelynek célja a Szent Korona visszaszerzése és V. László visszatérése volt.³⁶ Ransanus szerint Hunyadi azt remélte, hogy ha tűzzel-vassal pusztítja az említett területeket, akkor a nagy veszteségek okozásával sikerül kicsikarni Frigyesről a koronát és a gyermeket.

Terve sajnos nem sikerült, sikerült viszont a Brankovics György elleni büntető hadjárata, aki hősünket „... *sok és méltánytalan jogtalansággal zaklatta, mit nem lehetett nyugodt lélekkel elviselni*.”³⁷ Ám a Szerbia elfoglalását célzó török hadjárat alkalmával Hunyadi mégis Brankovics segítségére siet „... *mivel azonban keresztény ember, nem hagyhatja el őt ilyen nagy bajban*.”³⁸

A Giskra János³⁹ által vezetett cseh hadak elleni Hunyadi sikertelen hadjáratáért ő is a nemességet teszi felelőssé jogosan, hisz a hadjárat sikerrel végződött volna, hogyha nem akadályozta volna meg néhány irigykedő „*áruzó nemes*” cselvetése. Ransanus is kihangsúlyozza, hogy I. Ulászló halála után kapott kormányzói megbízásáról, hősünk 1453 januárjában „*önként az egész gyűlés előtt lemondott*.”

³³ Uo. 116. p.

³⁴ Uo. 117. p.

³⁵ III. Frigyes (1415-1493) német római császár (1452-től) és IV. Frigyes néven német király, az említett hadjáratra 1446-ban került sor.

³⁶ A koronát Erzsébet királynő lopatja el a visegrádi várból, Kottaner Ilonával V. László születésekor.

³⁷ Im. 118. p.

³⁸ Uo.

³⁹ Giskra János, vagy másképp Jiskra János, cseh zsoldos hadvezér, aki Erzsébet királynő pártját támogatva, elfoglalta a Felvidék nagyrészét, e területek miatt kerül összetűzésbe Hunyadival.

A nándorfehérvári diadalt Ransanus is leginkább Hunyadi érdemének tartja, hisz a király értesülve a török támadásáról és gondolván, hogy aki elfoglalta Konstantinápolyt az már egyetlen ütközettel le fogja igázni Magyarországot, Bécsbe menekül Cillei Ulrikkal⁴⁰ együtt. Habár Kapisztrán Szent János is jelentősen hozzájárult a győzelemhez, ám ő sajnos mivel a tolmácsok nem tudták bölcs szónoklatait értelmezni csak kevés számú kereszttest tudott összetoborozni.

Hősünk, ahogy sikerült bejutnia Nándorfehérvár falai mögé, dicsérni és lelkesíteni kezdi a vár védőit, és neki lát a vár védelmének jobb megszervezéséhez. Erőfeszítése sikerrel járt, és a diadal után súlyos betegségbe esett „... amit a hadviselésben vállalt túlzott fáradtság miatt kapott”.⁴¹ A krónikaíró sem tud arról, hogy hősünkkel pestis végzett volna, egyszerűen a túl sok hadakozásba való belefáradást tartja a halál okának. Ransanus ismerteti a Hunyadi megbetegedése utáni eseményeket, leginkább ezek az információk nem lelhetők fel az előző két krónikában. Halála előtt Hunyadi „keresztény férfi szokása szerint” már mindent elrendezett, ami az államügyeket, magánügyeit, családját,⁴² vagyonát illetve. Zemplénbe viteti magát ahol a jelenlévők között hosszú beszédet mond anyanyelvén, majd az oltári szentség felvétele után „kiterített testtel hanyatt fekve” várja és ragadja is el a halál.

Ransanusnak készült egy munkája külön Hunyadi Jánosról is,⁴³ itt található a Corvinus-i eredeztetés, ami a kutatók szerint az ő alkotása, tőle vette át Bonfini is.⁴⁴ E rövid kis munkában hősünket egy a hideget, szomjúságot, virrasztást bámulatosan tűrő hadvezérnek mutatja be, aki hihetetlen türelemmel rendelkezik, és „... szörnyű és bámulatos az a gyorsaság, amit a cselekvésben mindig is tanúsít.”⁴⁵ Majd arról is tudatja az olvasót, hogy „Corvinus” elsőként indul a csatába, azt befejezve utolsóként távozik, és hogy a beszédénél nincsen lelkesítőbb, ha a katonák harc előtti bátorságát kell feltüzelni. A történetíró párhuzamot állít Géza fejedelem és utóda Szent István király, és Hunyadi János, és fia Mátyás király között. Egyik sem volt koronás

⁴⁰ A Cilleikről lásd Pálosfalvi Tamás: *Borbála és a Cilleiek*, História 2006/2, fellelhető www.historia.hu weboldalon.

⁴¹ Im. 129. p.

⁴² Családjáról lásd: Radu Lupescu: *Hunyadi Mátyás: az ősoktól a hatalom küszöbéig*, in *Hunyadi Mátyás a király, Hagyomány és megújulás a királyi udvarban, 1458-1490*, Bp, 2008, Történeti Múzeum.

⁴³ *De Joanne Corvino* címet viseli a munka, ami a *Minden idők évkönyveinek* a részét képezte. Ezt Ransanus már Magyarországra érkezte előtt megírta.

⁴⁴ Eszerint az eredeztetés szerint a Corvinus nevet a Hunyadi család a Corvin szigetről kapta, ami a Duna elágazásánál található, és a család Zsigmond király idejében települt át Magyarországra.

⁴⁵ Uo. 168. p.

fő, de fiaik azzá váltak, sőt uralkodó dinasztiát sikerült alapítaniuk, és mindketten a pogányok elleni harcra szentelték életüket.⁴⁶

A Ransanus munkáiban megismert Hunyadi János lényegében ugyanaz, mint a fentebb ismertetett két krónikában, a már megismert erényei mellett megemlíti, hogy ha a királyválasztás (Albert király halála után) körüli huzakodás nem gördített volna akadályokat „*Jankó János*” elé, akkor ő akkora sereget tudott volna toborozni, hogy „*Murádot kétség kívül kiszorította volna nemcsak Magyar, de Görögország területéről és egész Macedóniából is.*”⁴⁷ Újat hősi halála előtti események ismertetése terén hoz, ezeket az információkat a kutatók szerint szóbeli közlésből merítette.⁴⁸ A Corvinus-i eredetű is, ha nem is teljességében, de részleteiben eltér a Bonfini művében megismert történettől.

2.4 *Andreas Pannonius: Könyvecske az erényekről*

Pannóniai András életéről kevés információ van, valószínűleg 1420 táján születhetett. Fiatalon katonai pályát választva, öt éven át szolgált Hunyadi seregében, itt volt lehetősége megismerni a hadvezért, akiről a *Könyvecske az erényekről* című művében fontos információkat közöl. A katonai pályafutását felhagyva a velencei karthauzi szerzetesrend tagjává válik 1445-ben, nagyműveltségű teológussá képezvén magát, Ferrarában, majd Paviában kezd tevékenykedni. Két királytükört (ebből az egyik a Mátyás királynak ajánlott mű) és egy Énekek éneke⁴⁹ kommentárt hagyott maga után.⁵⁰

A királytükör erősen Hunyadi-párti hangnemen rendelkezik, Pannóniai András csak elismeréssel szól a Hunyadi családról. Saját bevallása szerint mindezt azért teszi, mert elsősorban az atyának, a „*dicső hadvezérnek*” és másod sorban családjának adósa.

⁴⁶ Géza fejedelem a pogány magyarokat igyekezett az üdvözítő keresztény hitre téríteni, Hunyadi János pedig egész életét a pogány török megfékezésének áldozta.

⁴⁷ Uo.163. p.

⁴⁸ Éppen emiatt van, aki nem minősíti forrásértékűnek.

⁴⁹ Énekek éneke, vagy Canticum canticorum, az Ószövetségben található szerelmes költemény.

⁵⁰ Ezek azok a művek, amelyek fennmaradtak, de tudunk arról, hogy létezett egy dicsőítő história Borso d' Este életéről, egy Zsoltárok könyvének magyarázata, Petrus Lombardus szentenciás könyvéhez kommentár, stb. Bővebben lásd: Bene Sándor: *1467-1471 megszületnek Andrea Pannonius királytükrei [online]*. [2009.04.27] <http://irodalom.elte.hu/villanyspenot/index.php/1467-1471:_Megsz%C3%BCletnek_Andreas_Pannonius_kir%C3%A1lyt%C3%BCkrei >

Könyvecske az erényekről című munkájában azokat az erényeket ismerteti, amelyekkel egy uralkodónak rendelkeznie kell, közben ezekre példaként hozza fel Hunyadi Jánost, bízgatva Mátyást, hogy lépjen a nyomdokaiba. Hunyadi ifjúságára vonatkozóan a legtöbb történész Andreas Pannonius adatait használja fel, hisz ő említi meg, hogy hősünk már fiatalon hozzászoktatta testét a hőség és a fagy tűréséhez, naponként gyakorolta a fegyverforgatást, a testedzést és a mindennapos gyakorlása következtében magasfokon elsajátította az önmérsékletet.

Bonfini gyakran nevezte Hunyadi „szentéletű férfinak”, de bővebben nem fejt ki ismereteit hősünk vallásosságával kapcsolatosan. Andreas Pannonius habár nem nevezi szentéletűnek, de munkájában egy nagyon vallásos, leginkább egy szenthez hasonlító Hunyadi Jánossal ismerteti meg az olvasót. Ekképp azt állítja, hogy még Zsigmond király uralkodásának ideje alatt, mikor „*lovagrendi vitézeként*” szolgált, gyakran előfordult „... *hogy az éj közepén imádságra serkent föl, titokban elosont a templomba, és ott a magasságbeli Istent könyörgő imádságaival engesztelte a Keresztrefeszített képe előtt, míg csak meg nem hajnalodott.*”⁵¹

A fentebb ismertetett történetírók is meg szokták jegyezni, hogy Hunyadi győzelmei után istentiszteletek celebrálását rendelte el a templomokban, a hadizsákmányból pedig gyakran templomokat építtetett, de Pannóniai még ennél is tovább megy. Értesülése szerint Hunyadi a testét még békeidőben is böjttel és imádsággal sanyargatta, és állítólag szokása volt, *hogy már hajnalban bement a templomba, és ott térden állva két misét hallgatott, a legnagyobb áhítatba merülve.*”⁵²

Műve szeretetről szóló értekezésében a szeretet legnagyobb fokának azt tartja, amikor valaki életét áldozza barátaiért, mondanivalóját hősünkkel példázza mondván: „... *mindenkor készen állott nem csupán barátaiért, de még az ellenségeiért is akár meghalni.*”⁵³ Úgy véli, hogy nem vált Hunyadi János kárára az egész életét végig kísérő, a folyamatos harcokban való forgolódás, hisz a kereszténységért küzdött - „*egy más külső alatt másért hadakozott*”,⁵⁴ ezzel érdemelte ki szerinte Krisztusnál a dicsőség koszorúját. Kormányzóságáról is elismerően ír, miszerint miután kinevezték kormányzóvá nem vált gögössé, mindenkihez szeretetre méltó volt, „... *katonáit pedig meg szolgálait és pannonok egész népét a ragaszkodás kötelékével fűzte*

⁵¹ Andreas Pannonius: *Könyvecske az erényekről*. In V. Kovács Sándor: *A magyar középkor irodalma*, Bp. 1984, Szépirodalmi könyvkiadó, 412- 413. p.

⁵² Uo. 525. p.

⁵³ Uo. 404. p.

⁵⁴ Uo. 374. p.

magához.”⁵⁵ Ez a legérdekesebb Hunyadi portré, amivel kutatásom során találkoztam. Kapcsolódik a magyar krónikákban megismert nagy törökverő életrajzához, de a vallásosság ilyen nagymértékű kihangsúlyozásával el is tér tőlük. Hősünkről a művéből megismerhető adatokat minden bizonnyal a saját közvetlen ismeretei alapján írja, de azt is valószínűsíteni kell, hogy egy ilyen nagymértékű vallásos portré kialakításához hozzájárult a szerző szerzetesi volta is.

2.5 Királyi oklevél Hunyadi János örökös beszercei gróffá kinevezéséről

Az oklevél 1453 januárjában keletkezett, miután V. Lászlónak sikerült kiszabadulnia Frigyes fogságából, az „udvar terén” tartott ünnepélyes gyűlés keretén belül.⁵⁶ Furcsa mód V. László uralma kezdetén Hunyadi helyzete nem csökkent, inkább megerősödött. Ezen állapotokat tükrözi az alábbi oklevél is.⁵⁷

A középkori oklevelekben megszokott ékes nyelvezettel írt forrás értesíti az olvasót, hogy az Istentől eredő királyi hatalom kötelessége, hogy a „*gonoszakkal szemben megtorlást alkalmazzon*,”⁵⁸ de a „*derekaknak*” is dicséretére kell legyen. Mert magasabb tisztségekkel kell megtisztelni azokat, akik „*őszintébb hitük, hősi tetteik, és kiemelkedő érdemeik a többiek elé helyeznek*.”⁵⁹ E derék emberek közé tartozik a „*nagyságos férfiú*” Hunyadi János is, aki kitűnő erényeivel megtartotta V. László királyságát, akinek bátor tetteit ezen írással igyekeznek megőrizni, a feledésbe való merüléstől megőrizve, hogy méltó példának tudjon szolgálni az utókor számára.

Az oklevél tudatja olvasójával, hogy hősünk Zsigmond király szolgálatába állva, életkorát megelőző érdemeivel, saját tehetsége eredményeként emelkedett egyre magasabb

⁵⁵ Uo. 374. p.

⁵⁶ Az oklevélén kívül jelentős kiváltságokban részesült a Hunyadi-párt ezen a gyűlésen. A családfőt kinevezték főkapitánynak, a nagyobbik Hunyadi fiúból szőrényi bán lesz, Vitéz János pedig megkapja az esztergomi érseki címet. Részletesebben lásd Elekes Lajos: *Hunyadi*, Budapest, 1952, Akadémiai kiadó, 411- 412. p.

⁵⁷ A kutatók felhívják a figyelmet az oklevél és Thuróczy krónikájának Hunyadiról szóló részeinek a hasonlóságára, néhol szinte szó szerinti az egyezés. Minden bizonnyal Thuróczy sokat merített az oklevélből.

⁵⁸ Nagy Gábor (szerk.): *Magyar középkor* (forrásgyűjtemény), Budapest, 1995, Könyves Kálmán - Nodus Kiadó, 363. p.

⁵⁹ Uo.

pozíciókba, míg mások idegen segítséggel, és őseik „*titulusával*” furakodtak előre. Ifjúságát nagyszerűen töltve, fokozatosan megalapozta az eljövendő hírnevét.

A csatában a „*becsületének méltóságáért*” még a halálos veszedelmet is vállalta, hol a bölcs tanácsadó, hol pedig a szorgalmas katona szerepét látva el. Felsorolja hősünk csatáit is, kiemeli a Sehábédin elleni győzelem jelentőségét, mondván hogy ez tette nevét Európa szerte ismertté.

A két veszített csatával kapcsolatban elismeri, hogy nagy veszteségeket szenvedtek, de úgy véli, hogy az ellenségnek kétszer annyi kárt okoztak, és kiemeli Hunyadi nagy lelki erejét is, aki barátait és familiárisait vesztette el e két csatában, mégsem tört meg. A kormányzói tisztség betöltése terén sem vallott hősünk kudarcot, épp ellenkezőleg, fedhetetlenül és jogszerűen gyakorolta azt, megteremtve a békét az országban, a polgárháború felszámolásával. Sőt az egész ország „*megmentése*” az ő szorgalmának, gondoskodásának, és kiváló hadvezéri tehetségének tudható be. Ennyi kiváló tettet, hogy valamiképp jutalmazza a király, az ország báróival egyetértésben, ellenvetés nélkül, Hunyadi Jánost és örököseit „*Beszterce város és kerülete, és annak erdélyi tartozékavail*” együtt örökös gróffá teszi.

Lényegében az oklevélben ismertetett Hunyadi János rövid életrajz igazodik az eddig ismertetett Hunyadi-párti krónikákban megjelenő portréhoz. A forrást nem nevezhetjük Hunyadi – pártinak, mégis ide került besorolásra a tartalma miatt, ami elsősorban az adott politikai-hatalmi viszonyok miatt íródott így. Változást a forrásokban fellelhető Hunyadi János megítéléséről elsősorban a nem Magyarországon született munkák adják. Ezek az alábbiakban kerülnek bemutatásra.

3. Pártatlan források

3.1 Jehan de Wavrin: Anchiennes Cronicques d'Engleterre

Jehan de Wavrin törvénytelen gyermekként, a régi Artois burgundi nemes családból származott. Fiatalemberként részt vett az 1415-i azincourti csatában, katonáskodott Franciaországban, Németalföldön és Flandriában. Öreg napjai alatt megírta Anglia krónikáját és Károly utolsó burgundi herceg történetét. Jehannak volt unokaöccse Waleran Seigneur de Wavrin, aki a burgundiai sereg (amely a 1444-ben a boszporuszi tengerszorost próbálta

ellenőrzése alatt tartani) főkapitánya volt. Waleran személyesen is találkozott Hunyadival, tőle értesülve ismerteti krónikájában Jehan a várnai csatát megelőző és a csata utáni eseményeket.

Elbeszélése szerint miután a keresztény csapatok letáboroztak Várnánál és tudomást szereztek a török sereg megérkezéséről, a magyar fővezér (Hunyadi) „*tizenkét jó lovas*” kíséretében személyesen indult felderítő útra, „*hogy kikémlelje, hogy a török mily csatarendet foglaltak el, és mint szándékoznak ebből kibontakozni*”.⁶⁰ Ugyanakkor a krónikából nem nehéz kikövetkeztetni, hogy a keresztény sereg felállása és harci taktikája Hunyadi útmutatása szerint történt. Ez érthető is, hisz a hősünk már többször bizonyította tehetségét a hadvezetés terén, legutóbb a híres hosszú hadjáratban, aminek sikere méltán növelte hírnevét Európa szerte. Wavrin értesülése szerint, a csatában a „*fővezér*” „*... egy óriási lándzsával maga is részt vett az öldöklésben.*”⁶¹

A csata fordulópontjáról, amikor az ifjú dicsőségre vágyó király, a szultán és az őt védő janicsárokra akar támadni, azt állítja, hogy Hunyadi megpróbálja lebeszélni a királyt erről a szándékáról. Sajnos törekvése nem járt eredménnyel, sőt mivel Julián bíboros, félt attól, hogy „*... Hunyadi és a hozzá szító magyar vitézek nem fognak a királyi csapatokkal együtt tartani, egyházi átokkal fenyegetett mindenkit, ki visszamarad az ütközetből, s a keresztet maga előtt vitetve a királyt követte a csatába.*”⁶² A burgundi hajóskapitány épp betegsége során találkozott Hunyadival, amikor hősünk a „*magyarok módjára*” teljes páncélzatban igyekszik a gyengélkedő burgundi hajóskapitányt meglátogatni. A „*bőséges páncélja*” ebben meggátolja, de miután ettől megszabadult, a beteg Wavrint próbálja gyógyítani zöld gyömbérrel és borral, Wavrin vonakodva, de elfogadja segítő szándékát.

Nem csak a várnai csata eseményeiről értesíti az olvasót, hanem a kisebb méretű, következő évi sarnoi ütközetet is ismerteti,⁶³ ahol az ütközet után visszavonuló törökök maguk után mindent felégetve igyekeznek távozni a csataterőről. A keresztény sereg Hunyadi tanácsára nem veszi üldözőbe őket, amit a krónikaíró nagyon helyesel, hisz” „*... ha tovább folytatta volna az üldözést, seregét a legnagyobb veszélynek tette volna ki.*”⁶⁴

⁶⁰ Kropf Lajos: „Jehan de Wavrin krónikájából.” *Századok* 1894, Budapest, Magyar Történelmi Társulat, 898. p.

⁶¹ Uo. 883. p.

⁶² Uo. 883-884. p.

⁶³ A várnai csatavesztés után, Budán a burgundiak szerződést kötnek a magyarokkal egy újabb hajárat elindításához, ehhez csatlakozik a havasalföldi vajda is, ennek eredményeként indult meg az 1445-ös hadjárat. A hadjáratról és csatáról kapcsolatban bővebben lásd Elekes Lajos: *Hunyadi*, Budapest, 1952, Akadémiai kiadó, 277-278. p.

⁶⁴ Im. 898. p.

Jehan de Wavrin krónikájában a magyar krónikákban megismert Hunyadi János ismerhető fel, de itt már nem annyira magasztos hangnemben írnak róla. A krónikaíró Walerantól értesülve leginkább a „fővezér” iránti katonái hűségét emeli ki és kiváló hadvezéri képességeit. Waleran az elbeszélés szerint csak egy alkalommal találkozott Hunyadival, aki minden bizonnyal nagy hatást gyakorolt rá, ezért és hősünk tényleges érdemeiért szól ilyen elismerően a krónika róla.

3.2 Andrea Palacio beszámolója a várnai csatáról

A beszámoló szerzőjéről nagyon keveset lehet tudni, minden bizonnyal egyházi személy, aki, ahogy az a forrásból kitűnik, Ulászló király szolgálatában állhatott. Magát a beszámolót saját bevallása szerint Poznanban írta 1445. május 16-án, és a Damasus-i Szent Lőrinc egyház bíboros presbiterének, az apostoli szék kamarásának küldi. Palacio azt állítja, hogy jelen volt a várnai csatánál, és információit szemtanúi minőségben közli.

Hunyadiról azt írja, hogy Brankovics Györggyel együtt a király tudta nélkül folytatták a béketárgyalásokat, és a feltételek közt szerepelt, hogy a szultántól Brankovics megkapja Szendrő és Galambóc várát, „Rácország” nagy részét, a fiait a szultán elengedi, ő viszont Hunyadinak adja meghatározott időre Magyarországi birtokait. Részletes leírást ad a várnai csatát megelőző eseményekről, akárcsak magáról a csatáról is. Palacio szerint mikor értesül a hősünk által vezetett sereg a török csapatok átkeléséről a Boszporuszon sem a vajda (a sereg vezére) sem a király nem ijedt meg, mert az előző évben győztek, sőt a királyi zászlót egészen a Mór tenger partjáig vitték.

Nagyon sajátos ez a beszámoló, egyértelműen Ulászló király érdemeit próbálja kiemelni, így a csata előtti csapatok felállítását a király megbízásából Hunyadi János végzi el, mert „... a király a bal lábán levő bizonyos fekély miatt egy kissé gyengélkedett”.⁶⁵ Ezzel mintegy azt sugallván, hogy csak azért irányíthatta a csapatok elrendezését a harcmezőn hősünk, mert a király gyengélkedett, hanem bizonyára ő maga végezte volna ezt el. Hunyadi a sereget „nagy méltósággal és tekintéllyel” állítja fel „másra sem vágyva jobban, mint harcra kelni”⁶⁶, úgy gondolta, hogy katonái a halálig fognak vele küzdeni, de „... másképp történt mint remélte.”⁶⁷

⁶⁵ Andrea Palacio Beszámolója a várnai csatáról. In: Kulcsár Péter (szerk.): *Krónikáink magyarul* III/3, Budapest 2008, Balassi kiadó. 28. p.

⁶⁶ Uo. 28. p.

⁶⁷ Uo.

A magyar krónikák szerint a csata rossz előjellel kezdődött a magyar sereg számára, Palacio is megemlíti ezt, a derűs, szép időnek egy hirtelen támadt hatalmas szélvihar vet véget, ami a király zászlóján kívül az összes zászlót letépte a dárdákról. A csatáról is részletes leírást ad, csak hogy Hunyadi tetteit Ulászló király tetteinek állítja be, így a király az, aki a meggyengült szárnyak segítségére siet, a vajda csak hozzá csatlakozik. Ezzel is hangsúlyozva, hogy a szárnyak felmentése a király érdeme, nem Hunyadié.

A király felmagasztalása tovább fokozódik, Palacio egyenesen azt állítja, hogy a király saját kezével mészárolt le egy válogatott tatár sereget. A többi híradással ellentétben a király szerepét értékeli fel, akit ahogy egyre jobban felnagyít, úgy csökken hősünk szerepe. Míg máshol Hunyadiat dicsérték hadi érdemeiért, addig itt a királyt a törökök „*amikor fegyverzete csillogásáról és vitézségéről felismerték, közelben álló hadoszlopaikhoz, vagy a hegyekbe menekültek, és a király tekintete, mint valami villámcsapás elől elrohantak, ahogy csak tudtak.*”⁶⁸ Az ily vitézül küzdő fejedelmet, áruló mód, „... *maga János vajda is, a hadvezér, a királyt be nem várva egynéhány magyar lovassal elfutott.*”⁶⁹ Külön kérdés, ha a csata ilyen kedvezően alakult a keresztények számára, akkor Hunyadi kíséretével miért kellett elmenekülni.⁷⁰ Palacio Hunyadi menekülését gyávaságnak állítja be, mit sem tud a keresztények vereségéről, vagy a király haláláról sőt, mindezzel ellentétben azt írja, hogy a király egymaga vágta le a török sereg negyedét, és a szultán is az ő karja által fejezte be életét.

Palacio beszámolója Wavrinéhoz vagy a magyarországi forrásokhoz képest nagymértékű változásokat mutat Hunyadi János megítélésében. A forrásból egyértelműen kitűnik, hogy szerzőjének feladata a király tetteinek a dicsőítése volt, így eltöri Hunyadi szerepe az övé mellett, ezért nem őt emeli ki a pozitív példaként a csatából. Nem vádaskodik túlzottan hősünkkel kapcsolatban, de mindenképp kifejezésre juttatja, hogy érdemek és erények terén nem ér fel az ifjú királlyal.

⁶⁸ Uo. 31. p.

⁶⁹ Uo. 31. p.

⁷⁰ A csata végén, miután a királyt lefejezték a janicsárok, Hunyadi valóban elmenekül, mentvén az életét. A várnai csatáról lásd: Julier Ferenc: *Magyar hadvezérek*. Bp, 1992, Aqua Kiadó.

3.3 Ducas: Török- bizánci történet (1341-1462)

A szerzőről csak annyit lehet tudni amennyit krónikájából sejtet önmagáról. Nagyapja Ducas Mihály, kénytelen Kis-Ázsiába költözni, Efezusba, az Isa török emír fennhatósága alá tartozó területre. A krónikás valószínűleg 1400-1470 között élt. Lesbosz szigetének ura, Gattilusio Paleolog szolgálatában, diplomataként tevékenykedett, megbízásai elsősorban II. Murád szultán felé, és más magas török tisztségviselők felé irányultak. Nagy műveltségre tett szert, görögül, törökül és valószínűleg latinul is tudott. Jól ismerte az antik és a bizánci történetírók műveit. A bizánci történetírók krónikáit nem csak olvasta, hanem fel is használta műve elkészítéséhez. A diplomáciai útjai során információkat gyűjtött egyaránt a törököktől és keresztényektől. Híradásai elsősorban a közelebbi területekre biztosak, míg a távolabbi területekről gyakran pontatlanul beszél. Ducas krónikáját Konstantinápoly elfoglalása nyomán kezdi írni,⁷¹ V. Paleologosz János bizánci császártól, vagyis 1341-től egészen 1462-ig ismerteti a török-bizánci történéseket, néhol kitérve a környező országbeli eseményekre, így kitér a magyarországi eseményekre is.

Hunyadit a hosszú hadjárat kapcsán említi először, a hadjárat elindítását Brankovics mesterkedésének tulajdonítja, és úgy véli, hogy a szultán leginkább a despotától tartott, éppen emiatt visszaadja várait és kiengedi a fogvatartott fiait. A hosszú hadjárat sikerei nyomán, a török követek és a magyar főurak a királlyal egyetemben esküt tesznek, hogy egymás tartományait nem háborgatják. Egyedül Hunyadi János nem esküszik mondván „*én az uralkodóra hallgatok, nem pedig uralkodok.*”⁷²

A várnai csatától is röviden megemlékeznek, a csatáról azt írja, hogy félelmetes és szörnyű volt. A király 500 emberével a szultánra támad, Hunyadi hiába próbálja visszatéríteni, maga is alig tud elmenekülni. Miután Murád visszavonulván fiát teszi meg szultánnak, hősünk nyomban a török birodalomra támad, ám a visszatért Murád „*teljes seregével*” kell megütköznie Rigómezőnél. A csata másodnap reggelén Hunyadi úgy tesz, mintha seregét igyekezne hadrendbe állítani, de közben elfut, mivel látja a török sereg fölényét. Röviden megemlíti az 1456-os nándorfehérvári csatát is, amit Hunyadi várba való érkezése döntött el, a sereg élére állva kitörnek a várból és a török szultánt is megsebzik. Ekképp a „zsarnok” megszégyenülve

⁷¹ Az ő művében található Konstantinápoly elestének legdrámaibb leírása.

⁷² Ducas: *Istoria turco-bizantină* (1341-1462). Tradus de Vasile Grecu, București, 1958, Editura Academiei, 272. p.

kénytelen volt visszavonulni, de sértett büszkeségét azzal próbálja helyreállítani, hogy egy újabb hadjáratral fenyegetőzik.

Eléggé kétoldalúan ítéli meg Hunyadi János tevékenységét, hol elismerően, hol vádaskodó megjegyzéseket tesz róla, kiemeli szerepét az események történetéből, de nem mindig az eddig megismert és megszokott módon jellemzi hőnökét.

A „pártatlan források” gyakran eltérő képet festettek hőnökéről, mint amit a magyarországi Hunyadi-párti forrásokból megszokhattunk. Kiemelik érdemeit, de nem mindig csak elismerően szólnak róla, és már a vádaskodás, a befeketítési szándék is megjelenik munkáikban. Radikális változást a Hunyadi portréba a Hunyadi ellenes források hoznak, amiket az alábbiakból ismerhetünk meg.

4. Hunyadi ellenes források

4.1 V. László királynak a Hunyadiak ellen hozott ítéletlevele

A dokumentum 1457. március 21-én keletkezik, amikor is a Nándorfehérvárról Budára hazatérő király, a Hunyadi ellenes főurak befolyásolása alá kerülve kivégezteti Hunyadi Lászlót, és végleg le akarván számolni a Hunyadi párttal, e Hunyadi János érdemeit befeketítő dokumentumot adja ki, „*melyben képtelen hazugságokból, hosszú bűnlajstromot állítottak egybe.*”⁷³ Az ítéletlevél hangneme nem a másik oklevélben megismert nyájas, kedveskedő hangvételi, hanem hőnökéről egyből vádaskodva szól, azt állítván, hogy kineveztetvén magát kormányzónak (tehát nem a nemesek választották meg szabad akaratukból), az „*őszintén kedvelt rokonaink*” néhai Frigyes és Ulrik grófok birtokait pusztítva, beszáguldozta.

Kormányzói tisztségében, ha tett is valamit a haza védelme érdekében, leginkább bajokat, elnyomást, és gyászt hozott az országra. Azt állítja, hogy többször betört Brankovics despota országába, sőt „*néha a törököt is bevezetvén oda, s elpusztította, s várait ostrom alá fogta és elfoglalta.*”⁷⁴ A királyhoz hű havasalföldi vajdákat vagy elűzte vagy megölette s

⁷³ Fraknói Vilmos in *Hunyadiak és Jagellók kora (1440-1526)*. Bp, 1896, Atheneum 163-164. p. A dokumentum keletkezéséről ugyancsak itt lehet információkat találni.

⁷⁴ Nagy Gábor (szerk.): *Magyar középkor* (forrásgyűjtemény), Budapest, 1995, Könyves Kálmán - Nodus Kiadó, 381. p.

helyükbe mást állított. V. László király jóindulatúan különböző tisztségekkel és adományokkal látta el, sőt még a csehországi trón betöltése végett elutazott, az ország jövedelmeit is rábízta, de az országba visszajövedele után, alig tudta a budai várat kicsikarni tőle, és a királyi jövedelmeket sem adta vissza. Utódai *„az atyai gonoszságnak nem csak utánczó, hanem mit atyjuk életében véghez nem vihették, azt is betöltötték.”*⁷⁵

A két dokumentum összehasonlítása (Hunyadi besztercei gróffá való kinevezését, ezzel az ítéletlevéllel) nagyon jól kifejezi, hogy különböző politikai kontextusok mennyire megváltoztathatják egy uralkodó véleményét ugyanarról a személyről.

4.2 Török források

Ahhoz, hogy jobban meg tudjuk érteni miért írtak a török történetírók úgy Hunyadi Jánosról, ahogy írtak, ismertetnem kell röviden a török történetírás jellegzetességeit.

Az oszmán történetírás nagyjából akkor születik, amikor a törökök megvetették lábukat Európa földjén, és az így keletkező történetírás a keresztény történetírástól nagymértékű eltéréseket mutat. Az eltérések elsősorban a nagy világnézeti különbség miatt jelentkeznek, ez a különbség oly nagy, hogy a kutatók felhívják a figyelmet adataiknak csak a legnagyobb óvatosság melletti kezelésére. Mind nyelvezetük, előadási módjuk, mind a szempont, amelyből az eseményeket tárgyalják, eltér a magyarországi és az európai történetírástól.

A vezérgondolat, amely művük megírását végigkíséri, az iszlám és az uralkodó Oszmán-ház dicsőítése, minden elbeszélésük e kettőt hivatott dicsőíteni. Soraikból a harcias, vallásos rajongás süt át, szemben a középkori keresztény krónikások jámborságával. Az elbeszélések hőskölteményeknek is beillenek, hisz szultánok mind kiváló vitéz katonák és egyben bölcs államférfiak jelennek meg e művekben, mintaképpül szolgálva a muzulmán erényeknek.

A török szultánok és vezérekkel ellentétben a keresztény fejedelmek, vezérek már korántsem ily kedvező színben tűnnek fel, hanem épp ellenkezőleg *„nincs, olyan gyalázat melyet a keresztény királyok fejére nem szórának oly pazar bőséggel minőre csak e történetírók költői hasonlatokkal ékesített nyelve képes.”*⁷⁶ A királyok és vezérek, mint megátalkodott, rosszindulatú

⁷⁵ Uo.

⁷⁶ Thury József: „Török történetírók”, *Századok* 1894, kiadja a Magyar Történelmi Társulat, 46. p.

lények jelennek meg, akik az iszlám népének ártani akarnak, ezért természetes hogy a „világok szultánja” hadat visel ellenük.⁷⁷ A török történetírók igyekeznek azon események közül, amik a birodalmat érintették csak a kedvezőket feltüntetni, amennyiben a kellemetlenebb történésekről is írnak, azokat kedvező színben feltüntetve ismertetik.⁷⁸

A török vezérek esetleges vereségét még hajlandóak elismerni, de hogy a szultán netán vereséget szenvedett volna, arról már mélyen hallgatnak.⁷⁹ A valós eseményeket nem csak a történetírók hallgatták el, hanem a szultáni oklevelek sem szívesen említik meg (ha megemlítik egyáltalán) a számukra kellemetlen eseményeket, így a történetírókat alaptalan vádakkal illetni. Az ok és okozatot figyelmen kívül hagyva, az eseményeket a felső hatalom akaratának tulajdonítják, így a siker és sikertelenség egyaránt Allah akaratát tükrözi.

Az első török történeti munka, ami fennmaradt, és tartalmaz Magyarország történetére vonatkozó adatokat, az 1486-iki *Az Oszmán ház története* című mű a Névtelen szerzőtől. Az 1486-iki Névtelen mellett, Nesri, Turszun bég és Szeád-eddin művei tartalmazznak érdekes és értékes információkat a kutatásom tárgyához. A török források felhasználásával változik az eddig kialakított kép Hunyadi Jánosról, hisz itt őt gyakran átkozott vagy Pizkos Jankó néven nevezik, és korántsem a hősi tetteiről írnak. A források keletkezési sorrendje alapján ismertetem a hősünkre vonatkozó adatokat.

4.2.1 1486-iki Névtelen: *Az Oszmán ház története*

Az Oszmán ház története a Török Birodalom történelmét meséli el, a dinasztia alapításától egészen 1472-ig. Szerzőjéről és a keletkezéséről nagyon keveset lehet tudni, annyi bizonyos hogy négyféle forrást (úgynevezett táríkhót) és saját közvetlen tudását használja fel műve elkészítéséhez, de ezek mellett a szájhagyomány értesüléseire is támaszkodik. A

⁷⁷ Thury kiemeli, hogy a középkori török történetíróknál a keresztény fejedelmek, vagy vezérek közül Hunyadi János hősiességét voltak képesek a legkevésbé méltányolni, róla írnak a legmegvetőbb hangon.

⁷⁸ Így nagyon könnyen válik a vereségből győzelem, de ez nem csak a török történetírók kuriózuma, hanem a keresztények esetében is előfordul, erre egy kiváló példa a fent ismertetett Andrea Palacio beszámolója a várnai csatáról.

⁷⁹ A szultán visszavonulásának (vereségének) az okát nem a keresztények erényeivel magyarázzák, hanem a szultán nagy kegyelmével, aki az ellenséget abban a kegyelemben részesíti, hogy nem győzi le teljes mértékben, hanem megkíméli. Ezt kiválóan példázza az alábbiakban ismertetett Turszun bég: *A hódító Mohammed szultán története* című művében, ahol a II. Mohammed szultán Nándorfehérvár alól nem elmenekül, hanem, mivel megelégtelt ennyi diadalt, visszavonul.

magyarországi hadjáratokat épp csak megemlíti, de részletesen ismerteti a rigómezei és várnai csatákat, míg Nándorfehérvár ostromáról alig ír.

„Pizkos Jankó” neve először a vaskapui ütközet kapcsán tűnik fel, ahol az akindzsik⁸⁰ elkalandozása miatt Sehábbeddin pasa vereséget szenved a „Pizkos Jankó” által vezetett seregtől. Értesülhetünk a hosszú hadjárat eseményeiről is, amit persze török szemszögből a keresztények vereségeként ismertet mondván, hogy: „*végre a hitetlenek vereséget szenvedve megfutottak.*” De a krónikás nem hallgatja el azt sem, hogy a keresztény sereg utóvédjére támadó török csapatokat legyőzik és fogságba ejtik Mahmud Cselebit, a szultán rokonát.

A várnai csata kapcsán felsorolja a keresztény sereg összetételét, így magyar, frank, szász, német, cseh, boszniai és oláh csapatokról ír. A keresztény sereg létszámát 70-80.000 főre teszi,⁸¹ míg a keresztény krónikások általában 30-35.000 főre szokták becsülni. Magáról a csatáról azt állítja, hogy „*rendkívül nagy csata volt.*”⁸² A csata fordulópontjának a kezdete Murád szultán fohászja, és maga a fordulópont az ifjú király meggondolatlan tette, amit a krónikás azzal magyaráz, hogy „*... az átkozott király szívében az ördög kísértése diadalmaskodott s ez elbizakodottá tette őt.*”⁸³ Ezek szerint a királyt e végzetes tette nem Hunyadi biztatta, mind, ahogy azt a többi török történetíró állítja. Ulászló lefejezése után, a keresztény sereg menekülését „*Pizkos Jankó*” állítja meg, mondván hogy „*mi ide nem a királyért jöttünk, hanem vallásunkért jöttünk*”⁸⁴ és újra felveszik a harcot, de ekkor már eredménytelenül.

A rigómezei ütközetet is ismerteti, itt már csak 50-60.000 fős seregről beszél, elismeri, hogy a török sereg két szárnyának támadását Hunyadi vezetésével visszaverték. Ám ez a csata sem volt szerencsés kimenetelű a magyarok számára, akik látván, hogy a csata elveszett, menekülni kezdenek. Hunyadi is mikor látta, hogy a dolog rosszra fordult „*a gyaurokat ilyen csellel szedte rá: ti maradjatok, itt helyeteken én lemegyek és a törököt hátulról támadom meg. Ezt mondván a hozzája tartozó embereit elvitte és megszökött velük.*”⁸⁵ A szekérvárnál harcolt Kara Mihál (Szilágyi Mihály), aki fogságba esett, de később a szultán szabadon bocsájtja.

⁸⁰ Az akindzsik könnyűlovas török katonák, felderítés és rablóhadjáratokra használták leginkább őket.

⁸¹ Mivel keleti írók az iszlám határain kívüli dolgokról alig van tudomásuk, nyugatról az információik még homályosabbak, adataik leginkább a számok terén megbízhatatlanok, így például Szulejmán naplójának írója a Mohácsnál elesetteket 54.000 főre teszi, később pedig arról ír, hogy 20.000 gyalogos és 4.000 páncélos magyart temettek el. Ezért nem meglepő, hogy Hunyadi seregének a létszámát is több tíz ezerrel megtoldják.

⁸² Thury József: *Török történetírók. Török-magyar kori történelmi emlékek*, Bp. 1893, kiadja az MTA, 22. p.

⁸³ Uo.

⁸⁴ Uo.

⁸⁵ Uo. 25. p.

A menekülő hősről elfogását és börtönbe vetését Brankovics által a krónikás csak egyszerű megvendégelésnek tudja, és Hunyadit vádolja a Brankovics elleni áskálódással, amire a krónika szerint nem volt joga, hisz a despota csak megvendégelte őt.

Nagymértékben megváltozik az elsősorban a magyar krónikákból megismert Hunyadi kép, de a pártatlan források tudósításaihoz képest is jelentős mértékű a változás. Hunyadi éreiről mélyen hallgatva, azon igyekezik, hogy minél jobban befeketítse személyét, úgyhogy a Névtelen történetírónál nem egy kiváló államférfi és hadvezérre ismerhetünk rá hősről személyében, hanem elsősorban a saját érdekeit szem előtt tartó, rosszindulatú, amúgy hadi érdemekkel rendelkező vezérre.

4.2.2 Nesri: Az Oszmán ház története

Nesri feltehetően Anatóliában, Brüsszában született, I. Szelim szultán korának a leghíresebb költői közé tartozott, foglalkozását tekintve tanár volt. Eredeti neve Mohammed, Nesri csak felvett írói neve volt. Művét 1485-1495 között írhatta, melynek sajnos öt első része elveszett, csak a hatodik része maradt fenn. Ő is akárcsak a török Névtelen történetíró a dinasztia alapításától kezdi művét, de ellenben a Névtelennel, egészen 1485-ig ismerteti a történeteket. Forrásait többek közt a régebb írott művek (ezek közül egyet sem nevez meg) képezik, de a szóbeszédre is támaszkodik. Forráskritikát alkalmaz, olyan források alapján adja elő az eseményeket, amelyeket hitelesnek vél.

Nesri munkájában Hunyadiról részletesebb közlést Mehid bég veresége után a Sehábbeddin pasa elleni csata kapcsán találunk. Hősről egyszerűen martalócnak⁸⁶ nevezi, ezzel is sejtetve, hogy az elbeszélés további részében ne várjunk tőle dicséreteket a vajda tevékenységét illetően.

A krónikaíró ki mer mondani olyan mondatokat is, amelyeket más török történetírónál nem találunk, így Sehábbeddin vereségéről a következőket állítja -„*az iszlám sereg megfutott, olyan vereséget szenvedett, hogy azt mondani sem kell.*”⁸⁷ A várnai csata kapcsán is elismeri,

⁸⁶ A martalóc kifejezésnek ebben az időben két jelentése volt: az egyik a török seregben szolgáló keresztény zsoldost jelentett, akiket előszörban vár védelmére alkalmazták, a másik jelentése rablót, rabló népet jelentett.

⁸⁷ Im. 57. p.

hogy miután hősi vezetésével a keresztény csapatok a török sereg két szárnyát megfuttatták, a szultán menekülni próbált, de egyik hűséges embere visszatartotta, azzal az indokkal, hogy ha most elfut, akkor a „*hitetlenek*” egész Drinápolyig mennek. A csatát eldöntő szultán és janicsárjai ellen induló támadásra a királyt Nesri szerint „*Jankó*” buzdította, aki szerinte azt állította, hogy már a csata eldőlt, és hogy úgy helyén való, ha a fejedelemmel fejedelem száll szembe. Hunyadit a következőképp jellemzi: ez a Jankó a király beglerbégje volt, „... *átkozott ravasz ember vala, az volt a vágya hogy Magyarország fejedelme legyen.*”⁸⁸ Emiatt, mert Magyarország fejedelme szeretett volna lenni, azokat a főurakat, amelyek nem hódoltak neki „*háborúba csalta*”. Konkrétan nem mondja ki, de a sorok közül ki lehet olvasni, hogy Nesri Hunyadit teszi felelőssé a keresztény sereg vereségéért Várnánál, így arról is beszél, hogy mikor látta, hogy serege vereségre áll, megfutott, „*elveszejtven*” így a „*derék magyar főurakat*”.

Nesri ismerteti a Rigómezei ütközet eseményeit is, ami a szultán fohászával kezdődött, és „*átkozott Jankó*” futásával végződött. Nándorfehérvár ostromáról is ír (részletesebben, mint az 1486-iki Névtelen), ahol „*átkozott Jankó*” vezetésével sikeresen megvédi a keresztények a várat, de nem neki tulajdonítja a sikert. Úgy véli, hogy a törökök ostroma azért nem volt sikeres, mert nem harcolt jól a ruméliai hadtest.

Leegyszerűsítve: nem a magyarok hősi védekezése miatt sikerült a várat megvédeni, hanem azért, mert a törökök nem harcoltak erejük teljében. Azért azt elismeri, hogy nagy veszteségeket szenvedtek.

Nesrinél, a Névtelen török történetírónál kialakított negatív megítélésű Hunyadi kép tovább fokozódik, egy becsvágyó, mindenképp az ország romlásának okozójaként mutatja be hősiünket.

4.2.3 Turszun bég: A hódító Mohammed szultán története

Turszun bég, eredeti nevén Túrszina, a 15. század második felében élő, magas állami hivatalokat betöltő történetíró. Munkáját a 15. század végén, a 16. század elején írhatta, a saját közvetlen tudása és a szemtanúk beszámolója alapján. *A hódító Mohammed szultán története* életrajz, II. Mohammed trónra lépésével kezdődik és egészen II. Bajezid uralkodásának 10. évéig

⁸⁸ Uo. 60. p.

ismerteti a történeteket. Mivel a szerző is ebben a korban élt, ezért egyes események szemtanúja volt, munkája egy kissé emlékirat is.

Hősünket különös módon a király címmel illeti, és azt állítja, hogy „... *Lász országának királyságára vágyik.*”⁸⁹ Turszun bég szerint is a „*hadak villáma*” a magyar királyi trónt szeretne megszerezni. Részletesen hősünkkel kapcsolatos eseményekről Nándorfehérvár 1456 ostroma kapcsán beszél, ahol azt állítja, hogy az „*átkozott királyt*” (Hunyadi Jánost) az egyik török harcos lenyilazta, így ő a „*pokol útjára költözött.*” Mohammed szultán vereségét is próbálja szépíteni mondván, hogy a szultán megelégtelt ennyi diadalt, és visszavonul hisz megsebezte a várat, és majd egy újabb diadallal be fogja venni.

Turszun bég adatai ugyanazt a vonalat követik mind a Névtelen és Nesri információi, itt annyi különbséggel, hogy az „*átkozott*” vagy „*piszkos Jankó*” helyett „*átkozott királlyal*” találkozunk, újat leginkább Nándorfehérvár ostroma kapcsán tud felmutatni, ahol azt állítja, hogy egy török harcos nyilától halt meg.

4.2.4 *Szeád-eddin: A történetek koronája*

Khodsa Mohammed Szeád Eddin (teljes nevén), a kor egyik legkiválóbb egyénisége, akiket Törökország története felmutathat, hisz két szultán nevelője volt, így ezzel hatalmas tekintélyt és befolyást szerzett magának. A perzsa származású Szeád-eddin 1536-37 között született kiváló nevelésének és saját képességeinek köszönhetően a kor egyik legkiválóbb tudósává vált. III. Murád és III. Mohammed nevelőjeként gyakran e két szultán döntései hátterében ő állt, nagymértékben befolyásolva ezeket. Műfordítóként is tevékenykedik, és több császári kézirat szerkesztője is.

A fő műve *A történetek korája* 1584-ben készült el. A birodalom alapításától meséli el az Oszmán Birodalom történetét I. Szelim haláláig. Fő forrása a II. Bajazid utasítására készült, Mela Idrisznak a *Nyolc paradicsom, vagy az 8 első szultán története*, de felhasználja még Nesri és Ásik pasazádet is. Ő is forráskritikát gyakorol. Művét több nyelvre lefordították.

Maga a krónika rendkívül olvasmányos színes nyelvezete miatt, és mert részletesen tárgyalja a Magyarországgal kapcsolatos történeteket. Ekképp ismerteti a hosszú hadjárat történetét is, ahol a magyar király és a „*Jankó nevű szemtelen pogány beglerbég*” eltervezte,

⁸⁹ Uo. 76. p.

hogy az „*országot egészen meghódítsák*”, így hadjáratot indítanak a „*világ szultánja ellen*”. Elismeri, hogy az élelmiszerhiány és az utak eltorlaszolása miatt nem tudott a keresztény sereg tovább menni, és hogy az utóvédre támadó törökök csapatokat a „*Jankó nevű gonosz lelkű átkozott*”⁹⁰ vezetésével a keresztények szétverik. Szeád-eddin, Murád szultán lemondását és fia trónra ültetését, a szultán elméjének meggyengülésével magyarázza, amit a „*hit ellenségei*” ki is használtak, a birodalomra támadva. Arról is értesült, hogy a hadjárat célja elérni Várnához, utána Isztambulba menni, ahol Ulászló feleségül veszi a császár lányát, majd innen Edirnére (Drinápolyra) támadnak. A várnai csatavesztés okozója a fiatal király, aki „*a gög és a kevélység szelétől hajtva és Jankó szavainak engedve*” a szultánt védő janicsárookra támad.

A király tragikus halála után, „*Jankó*” próbálta menteni, ami még menthető mondván, hogy „*... mi nem a királyért jöttünk ide, a mi célunk a vallásunk megszilárdítása*”,⁹¹ de mindhiába, a csatát ekorra már elveszítették. A rigómezei ütközet előtt „*átkozott Jankó*” egyesíteni próbálta a cseh, oláh, lengyel, és székely „*bánokat*”, mert, hogy ha nem egyesülnek „*Jankó*” szerint akkor őket is az fogja érni, ami a király fejét érte.

Magyarázattal szolgál a várnai csatában a török sereg két szárnyának a meneküléséről is, úgy véli, hogy az „*öldöklő kard hősei*” azért futottak el a csataterrről, mert a seregük háta nem volt védve. Tanultak a hibáikból, így a rigómezei csatánál a sereg háta nem maradt védelem nélkül, meg is lett az eredménye, a „*hitetleneket*” visszaverték. Hunyadi látván hogy a helyzet kezd válságossá válni, a harci szekerekkel körül sáncolta magát, és ahogy Seád-eddin tudja, a következőket mondta: „*ti a szekereket védelmezzétek tőletek telhetőleg, én az ellenség csapatát hátulról támadom meg, a legkevésbé védett oldalon rohanom meg őket*”.⁹² De valójában a krónikás szerint ez csak csselfogás volt, mert „*Jankó*” a „*futás útjára tért*” mentvén az életét.

Beszámol Nándorfehérvár ostromáról is, ahol a várat védő magyarokat a tyúkokhoz, Hunyadi a tyúkok közti kakashoz hasonlítja. Hősünk az, aki a „*müszülmán sereg reményének magvaival bevetett földön*” átvezette a magyar sereget és a „*szépen kelő vetést gázolni kezdte*”.⁹³ A vár sikertelen elfoglalásának okát abban látta, hogy mivel minden dolognak ideje és órája van, úgy a vár elfoglalásának is megvan az ideje, ám ezt még Isten nem készítette elő.⁹⁴

⁹⁰ Uo. 137. p.

⁹¹ Uo. 144. p.

⁹² Uo.151. p.

⁹³ Uo. 155. p.

⁹⁴ A török történetírók mentalitásában az a felfogás tükröződik, hogy mivel minden előre meg van írva, az ember hiába küzd a sors ellen. Erről beszél Szeád-eddin is a fenti sorokban.

Szeád-eddin lényegében hasonlókat állít mind az előbbieken ismertetett török történetírók, csak hogy ő az eseményeket sokkal szívesebben, ékeesebb nyelvezettel és részletesebben adja elő.

5. Utószó

Milyen sokféleképpen lehet ugyanazt a személyt megítélni, különböző érdekek, vallási, szellemi irányzat, és az esetleges információ szűkössége miatt, úgy gondolom dolgozatommal sikerült példáznom. Megismerhettük Hunyadi Jánost, mint törökverő hőst, nagy államférfit, a haza békéjének megteremtőjét, a keresztény világ bajnokát, de szó volt egy nagy hadvezérről is, akinél bizony előfordult, hogy a csataterőről áruló mód elmenekült, magára hagyva bajtársait. Aztán Hunyadi ellenségeinek a beszámolóiból arra is következhettünk, hogy ő valójában egy becsvágyó, átkozott személy volt, akinek a ténykedése taszította az országot a romlásba. Mindez nem azt jelenti, hogyha az információk ellentmondanak egymásnak, akkor nem lehet kideríteni a történések valós menetét, hanem azt, hogy a hatalom, az érdek könnyen felhasználhatta céljaira a történetírást, semmibe véve az igazságot, aminek kutatása a történetírás örökös tárgya kell hogy legyen.

A bevezetőben, a forrásokban fellelhető ugyanazon személy megítélésének a sokszínű bemutatását tűztem ki célként, amit úgy gondolok, hogy teljesítettem is, de remélem ugyanakkor, hogy munkámmal a magasabb célt is szolgáltam és sikerült felhívnom a figyelmet a források fontos szerepére.

6. Felhasznált szakirodalom

1. Források:

- Antonio Bonfini: *A magyar történelem tizedei*. Ford. Kulcsár Péter, Bp.,1995, Balassi Kiadó
- Thuróczy János: *A magyarok krónikája*. Budapest, 2001, Osiris
- Petrus Ransanus: *A magyarok történetének rövid foglalata*. Budapest, 1999, Osiris
- Andreas Pannonius: „Könyvecske az erényekről.” In V. Kovács Sándor: *A magyar középkor irodalma*, Bp. 1984, Szépirodalmi Könyvkiadó
- Kropf Lajos: „Jehan de Wavrin krónikájából.” *Századok* 1894, Budapest, Magyar Történelmi Társulat
- „Andrea Palacio Beszámolója a várnai csatáról.” In: Kulcsár Péter (szerk.): *Krónikáink magyarul* III/3, Budapest 2008, Balassi Kiadó
- Ducas: *Istoria tuco-bizantină* (1341-1462). Tradus de Vasile Grecu, București, 1958, Editura Academiei
- Nagy Gábor (szerk.) *Magyar középkor* (forrásgyűjtemény), Budapest, 1995, Könyves Kálmán - Nodus Kiadó
- Thury József: *Török történetírók. Török-magyar kori történelmi emlékek*, Bp. 1893, kiadja az MTA

2. Szakkönyvek:

- Elekes Lajos: *Hunyadi*, Budapest, 1952, Akadémiai Kiadó
- Julier Ferenc: *Magyar hadvezérek*. Bp, 1992, Aqua Kiadó
- Fraknoi Vilmos: *Hunyadiak és Jagellók kora* (1440-1526). Bp, 1896, Atheneum
- Thury József: „Török történetírók”, *Századok* 1894, kiadja a Magyar Történelmi Társulat
- Kristó Gyula: *Magyar historiográfia I*. Budapest, 2002, Osiris
- Barta Gábor: *Nándorfehérvár 1456*, Bp. 1985, Móra
- Teleki József: *Hunyadiak kora Magyarországon*. I-II köt. Pest, 1852, Emich és Eisenfels
- Teleki József: *Hunyadi János eredete*, Pest, 1851, Eisenfels és Emich Könyvnyomda

- Kulcsár Péter (szerk.): *Humanista történetírók*, Bp, 1977, Szépirodalmi Könyvkiadó
- Thuróczy János: *Magyar krónika*. Ford. Kardos Tibor, Bp, 1957, Magyar Helikon
- *Hunyadi Mátyás, a király. Hagyomány és megújulás a királyi udvarban, 1458-1490*. Bp, 2008, Történeti Múzeum
- Teke Zsuzsa: *Hunyadi János és kora*. Bp, 1980. Gondolat

3. Internetes hivatkozások:

- Pálosfalvi Tamás: *Borbála és a Cilleiek*, *História* 2006/2, www.historia.hu
- Kubinyi András: *A nándorfehérvári diadal*, *História* 2007/1, www.historia.hu
- Bene Sándor: *1467-1471 megszületnek Andrea Pannonius királytükrei [online]*
[2009.04.27]

< http://irodalom.elte.hu/villanyspenot/index.php/1467-1471:_Megsz%C3%BCletnek_Andreas_Pannonius_kir%C3%A1lyt%C3%BCkrei>

7. Mellékletek:

1. Hunyadi János ábrázolása, Túróczy János krónikájának brünni kiadásában

ANTONII BONFINII
RERVM VNGARICARVM DECADES
 TRES, NVNC DEMVM INDVSTRIA MARTINI
Braueri Bistriticensis Transsylvani in lucem
edita, antebac nunquam excusa.

QVIBVS ACCESSERVNT
 CHRONOLOGIA Pannonum à Noah usque hæc tempora, &
 CORONIS Historiæ Vngaricæ diuersorum Auctorum.

B A S I L E A E
 EX ROBERTI VVINTER OFFICINA,
 ANNO M D XLIII.

Cum Caesarica Mæcæstati gratia ⁊
privilegio, ad annos sex.

2. Antonio Bonfini krónikájának a kezdőlapja

3. Részlet Petrus Ransanus krónikájából